

HOLOCAUST OORLOGSHELD

De truc van Mr. Philips

Het heldenverhaal van Oskar Schindler is dankzij Steven Spielbergs *Schindler's List* alom bekend. Onbekender, maar minstens zo indrukwekkend is het verhaal van Jan Zwartendijk.

Diede Hoekstra

Soms heeft de werkelijkheid een dramatiek die de regisseur van een film niet zou bedenken. Het geldt zeker voor het verhaal van Jan Zwartendijk. Hij hielp in 1940 in Litouwen duizenden joden aan een zekere dood in vernietigingskampen te ontsnappen. Een geheim dat hij eenmaal terug in Eindhoven een leven lang bij zich droeg, altijd met de vraag hoeveel van hen de oorlog daadwerkelijk overleefd hadden.

Vandaag wordt er voor Zwartendijk in de stad Kaunas een monument onthuld. In het bijzijn van koning Willem-Alexander en Dalia Grybauskaitė, de president van Litouwen.

Een openbaar eerbetoon waar hun vader van zou gruwelen, denken zoon Rob (79) en dochter Edith (91) Zwartendijk. Toch zijn de twee erbij vandaag in Litouwen. Rob: „Het monument is voor ons een bewijs dat je altijd de keuze hebt om het goede te doen. Ook als de protocollen iets anders voorschrijven. Onze vader was bescheiden, maar wat hij gedaan heeft, is zeker niet vanzelfsprekend.”

Honorair consul

Het verhaal van Zwartendijk begint in 1938 in Kaunas, de hoofdstad van het dan nog onafhankelijke Litouwen. Zwartendijk is er directeur van het Philips-verkoopkantoor. In Europa hangt de dreiging van een Duitse inval in de lucht en tienduizenden Polen vluchten naar het buurland. Maar ook in Litouwen is hun lot onzeker, want het land staat op het punt geannexeerd te worden door de Sovjet-Unie, iets dat in juni van 1940 ook daadwerkelijk gebeurt. Zwartendijk is dan net een maand eerder door de Nederlandse ambassadeur De Decker in Riga gevraagd om honorair consul van Litouwen te worden. Zijn voorganger is vanwege sympathie voor de nazi's afgezet en Zwartendijk is eigenlijk de enige Nederlander in Litouwen met status. Een baantje van niks, zo wordt hem gezegd.

Door de inval van de Sovjet-Unie voelen veel Joden in Litouwen zich niet langer veilig, maar ze zitten als ratten in de val. Een uitweg is er niet, tot dat ambassadeur De Decker een konijn uit de hoge

hoed tovert. Hij wijst Zwartendijk op het gegeven dat er voor de Nederlandse Antillen geen visum nodig is. Dat de gouverneur van Willemstad wel toestemming moet geven, laat hij gemakshalve maar weg.

Curaçao was geen einddoel op zich, maar wel een mogelijkheid voor de Joden om Litouwen te ontvluchten. Daarbij was wel de hulp nodig van de Japanse consul Chiune Sugihara in Kaunas. Als ook die een doorreisvisum voor Japan zou verstrekken, zouden Joden tijdens hun reis daarnaartoe door de Sovjet-Unie mogen reizen. „Heel bijzonder”, vertelt Rob Zwartendijk, de enige nog levende zoon van Jan Zwartendijk. „Want eigenlijk was Japan ook de vijand. Net als onze vader besloot

Sugihara echter te helpen. Samen zijn ze verantwoordelijk voor al die mensenlevens die gespaard zijn.”

Lange rijen

Het nieuws dat er bij de Nederlandse consul papieren voor een vlucht uit Litouwen te krijgen zijn, verspreidt zich als een lopend vuurtje door het land. Vrijwel direct ontstaan er lange rijen voor het kantoor van 'Mr. Philips'. Dochter Edith, destijds twaalf jaar, kan het zich nog herinneren. „Ze moesten mensen tegenhouden bij de trap. Uit angst dat die het onder druk van de massa mensen zou begeven.”

Binnen schrijft Zwartendijk in het Frans in de

Net als onze vader besloot de Japanse consul te helpen. Samen zijn ze verantwoordelijk voor al die mensenlevens die gespaard zijn

– Rob Zwartendijk